

Hoofdpunten lobby inzet volgend kabinet

Versie januari 2021

De kwetsbaarheid van onze volksgezondheid, economie en ecologie zijn zichtbaar geworden door de Covid pandemie, maar ook de afgelopen droge zomers. Onze inzet is om de veerkracht terug te brengen, binnen ons werkveld op veerkrachtige watersystemen. De Unie van Waterschappen zet een lobby in om een aantal zaken gedaan te krijgen van het nieuwe kabinet in de kabinetsformatie en de daarop volgende kabinetsperiode. Onze boodschap is dat we goed gesteld staan voor onze taken. We willen het graag samen doen, interbestuurlijk, als één overheid, en met anderen. Bij ongewijzigd beleid bereiken we snel de grenzen van ons watersysteem. En dus willen we een aantal zaken van een nieuw kabinet.

Nederland is een delta aan de monding van een aantal grote rivieren. Nederland bestaat en functioneert dankzij een uitgekiend waterbeheer. Water is de drager voor welvaart en welzijn. Nederland staat wereldwijd bekend om zijn waterexpertise. We willen met zijn allen leven in een gezonde leefomgeving, ook voor de generaties na ons. Dus we hebben belang bij een goede waterkwaliteit, veiligheid tegen overstromingen en een goede rioolwaterzuivering. Dat zijn de kerntaken van waterschappen. We doen dat veelal met partners in gebiedsprocessen. Bovendien is er door het veranderende klimaat de focus in het werk van de waterschappen verruimd, zoals het gebruik en de beschikbaarheid van zoetwater, maar ook het vraagstuk van bodemdaling. Waterschappen ervaren dat zij hierbij tegen de grenzen aanlopen. De droge zomers van 2018, 2019 en 2020 hebben dat pijnlijk duidelijk gemaakt. En een fiks hoogwater kan ook elk jaar voorkomen. Dus een robuust watersysteem is niet vanzelfsprekend; alle extremen zullen ons danig op de proef gaan stellen.

Naast schoon water, droge voeten en voldoende water, werken waterschappen ook aan nieuwe maatschappelijke opgaven, zoals de energietransitie, circulariteit en maatschappelijk verantwoord ondernemen. We werken daarbij samen met het Rijk, provincies en gemeenten en maatschappelijke partners en bedrijven. Het werk van andere overheden heeft invloed op ons werk, zoals de ruimtelijke ordening. Dat maakt het werken als één overheid een hoeksteen van de uitvoeringskracht die waterschappen hoog in het vaandel hebben staan.

Veel thema's die de Unie van Waterschappen van belang acht voor een volgende kabinetsperiode, bouwen voort op eerder ingezette trajecten. Onderwerpen die te maken hebben met water zijn immers vaak processen van een lange adem. Duurzame oplossingen bereiken we bovendien niet alleen door ze als overheden aan te pakken, maar zijn alleen haalbaar als ze in dialoog met de samenleving gebeuren. Daarnaast vragen veel vraagstukken om een internationale aanpak. Klimaatverandering is immers een wereldwijd probleem. Daarom hebben de waterschappen de Blue deal geïnitieerd, die we graag met het Rijk en onze partners willen continueren.

Waterschappen hebben instrumenten om hun uitvoeringskracht vorm te geven. Een robuust eigen belastinggebied is daar één van.

1. We verwachten dat het nieuwe kabinet snel de voorstellen van de waterschappen voor een aantal wijzingen in het belastingstelsel overneemt. Dat we samen inzetten op de verdere digitalisering en digitale veiligheid. Maatregelen - fiscaal of anderszins - die ons reguliere werk of nieuwe uitdagingen bemoeilijken moeten worden voorkomen. Dus geen belasting op het verbranden van slib. Mogelijkheden scheppen om als waterschap netto-energieproducent te zijn. Geen regels die (her-)gebruik van afval bemoeilijken.

Water in de Leefomgeving

De komende jaren zullen onder andere de woningbouw, de energietransitie en de duurzame landbouw gevolgen hebben op het ruimtegebruik in Nederland. Daarnaast zorg de verandering van het klimaat voor extra opgaven: verdroging, verzilting, wateroverlast en waterveiligheid. Daarenboven zijn de gevolgen van de bodemdaling steeds groter.

De grenzen in adaptief waterbeheer worden steeds meer bereikt en overschreden. Bij ruimtelijke ontwikkelingen zijn wat ons betreft de fysieke omstandigheden van een gebied, leidend voor het inrichten van de leefomgeving. We staan voor de omslag van adaptief waterbeheer naar adaptief ruimtelijk inrichten en waterbewust handelen. Ofwel, van peil volgt functie naar functie volgt peil.

2. Als waterschappen willen we een integrale gebiedsgerichte aanpak met alle overheden voor zowel het stedelijk als het landelijk gebied. Waterschappen zien water als leidend principe als dé basis (conform de NOVI) voor een duurzame leefomgeving. We verwachten ook dat anderen dit omarmen en meenemen. Hier liggen ook kansen om meekoppelkansen te verzilveren. We verzoeken het Rijk hier ook (financieel) aan bij te dragen.

Klimaatadaptatie

Klimaatadaptatie betreft het aanpassen van de leefomgeving aan het veranderende klimaat en de schadelijke gevolgen van een veranderend klimaat te beperken. Voorbeelden zijn de aanpak van wateroverlast, hoogwaterbescherming, en droogte. Aanpassen aan de gevolgen van klimaatverandering is in een deltaland als Nederland noodzakelijk, zeker om grotere schade in de toekomst te voorkomen. Steeds meer water vasthouden, voorraadvorming, in plaats van zo snel mogelijk afvoeren en tegengaan van verzilting. Nu is actie nodig en dus bepleiten wij:

3. Vasthouden aan het jaarlijks verlengen van het Deltafonds en daarmee minimaal constant houden van de financiële bijdrage vanuit het Rijk en het mogelijk in de toekomst vergroten van het Deltafonds voor effecten zeespiegelstijging (op basis van de inzichten van het Kennisprogramma Zeespiegelstijging) of hogere rivierafvoeren. We willen ons land weerbaarder maken tegen de onzekerheden die zeespiegelstijging met zich meebrengen en blijven beschermen tegen overstromingen. Waterveiligheid heeft onze (en die van het Rijk) blijvende aandacht nodig.
4. Extra financiële middelen voor klimaatadaptatie en voor de aanpassing van het zoetwatersysteem voor de langere termijn. De opgave van het aanpassen van het bestaande gebouwde gebied is nog vele malen groter dan de nieuwbouw. Dit op basis van het vervolg op de stresstesten en op basis van droogte-evaluatie 2018/2019 en landelijk eindbeeld zoetwater 2019; De impulsregeling van het huidige kabinet verhogen met opnieuw € 300 miljoen tot 2025.

5. Een krachtige regierol op de ruimtelijke toekomst van Nederland, waarin de bodem/fysieke leefomgeving leidend zijn. Dit is in lijn met de NOVI, waarin gesteld wordt dat functies die gebruik maken van de fysieke leefomgeving meer worden afgestemd op de eigenschappen van het bodem-watersysteem. Meer regie van het Rijk is wenselijk voor de langetermijn houdbaarheid van wonen en werken in laag Nederland, zowel voor de boven-als ondergrond met een waterinclusieve ruimtelijke ordening. De ruimte is schaars. De inrichting van Nederland zal meer op behoud en herstel van de zoetwatervoorraad moeten worden gericht. Daarvoor is het gewenst dat de governance van het grondwater strakker wordt georganiseerd. Ook is het nodig dat nationale belangen beter worden afgestemd, leidend tot en hanteerbare randvoorwaarden voor maatwerk in de regio. Daarnaast vragen we het Rijk om, de waterbalans te helpen herstellen en met de wateronttrekkende sectoren actief in te zetten op substantiële vermindering van het watergebruik.
6. In Nederland moeten tot 2030 ongeveer $\frac{3}{4}$ tot 1 miljoen nieuwe woningen worden gebouwd. Het is belangrijk om die woningen op klimaatbestendige plekken te bouwen. Fouten van nu zullen generaties lang doorwerken. Naast de locatiekeuze gaat het ook om de inrichting van de nieuwbouwwijken. Bij de inrichting zullen straten en gebouwen zodanig ontworpen en gebouwd moeten worden dat water zoveel mogelijk buiten de deur wordt gehouden. Ook bestaande woonwijken moeten meer klimaatbestendigheid worden gemaakt. Als waterschappen willen we actief meedenken en meewerken om dit voor elkaar te krijgen.

Water- en bodemkwaliteit

Een goede waterkwaliteit, zoals vastgelegd in de EU-Kaderrichtlijn Water, de Waterwet en binnenkort de Omgevingswet, is een basisvoorwaarde voor een gezonde leefomgeving. Het verbeteren van de waterkwaliteit in Nederland is een breed gedeelde wens. Tegelijkertijd zien waterschappen knelpunten in het bereiken van die goede waterkwaliteit. De oorzaken liggen voor een groot deel buiten onze invloedssfeer. Zonder aanpak van de diffuse bronnen zijn de KRW-doelen niet haalbaar. En dus bepleiten wij:

7. Een emissie-arme, meer duurzame landbouw, die bijdraagt aan het behalen van de biodiversiteit en waterkwaliteitsdoelen. Zet de transitie naar een duurzame kringlooplandbouw krachtig door. Denk hierbij aan het beperken van het watergebruik, het verder beperken van het gebruik van kunstmest en gewasbeschermingsmiddelen en het voorkomen van diffuse verontreinigingen. Het verbeteren van de bodemkwaliteit, leidend tot een betere buffering en vermindering van uitspoeling van stoffen naar het grond-en oppervlaktewater. Ook neemt hiermee de gevoeligheid voor droogte en wateroverlast af. Waterschappen omarmen het Nationaal Programma Landbouwbodems. Wij dragen hier zelf aan bij door de ontwikkeling van een Visie Waterkringlooplandbouw.
8. Begin bij de bron, ook als het gaat om de aanpak van microverontreinigingen. Wat er niet inkomt hoeft er immers ook niet uit. Dit voorzorgbeginsel moet zo snel mogelijk worden toegepast in Europese en nationale wetgeving.

9. Handhaving is bittere noodzaak om te controleren op naleving en op te treden bij misstanden. Wij bepleiten meer financiële armslag voor de Omgevingsdiensten, Inspectie Leefomgeving en Transport en de Nationale Voedsel- en Warenautoriteit voor verstekte handhaving voor de doelen voor het watermilieu.

Bodemdaling

Bodemdaling wordt een steeds groter maatschappelijk probleem in grote delen van Nederland. De kosten door bodemdaling nemen toe, ook voor de waterschappen. Veenbodemdaling is sterk verweven met het beheer van grond-en oppervlaktewater, met het landgebruik en met de CO2-problematiek. Naast het probleem van wateroverlast en schade aan de funderingen van huizen en gebouwen, wordt het steeds moeilijker om agrarische functie te kunnen voortzetten. De enorme kosten in steden en de beperking van beschikbare ruimte maakt dit een vraagstuk van nationaal belang. Waterschappen pleiten ervoor om dit sterk verweven vraagstuk hoog op de landelijke politieke agenda te zetten, de vele regionale initiatieven op te schalen en te voorzien van een nationale impuls:

10. Er moet een coherente en nationale aanpak van de veenbodemdalingsproblematiek door de gezamenlijke overheden (ministeries van LNV, IenW, BZK en EZK, provincies, gemeenten, waterschappen) komen. Deze aanpak voorziet in beleid, rollen, inzet, instrumentarium en financiën.
11. Een nationale intensivering van kennis en innovatie is gewenst, met als doel vermindering bodemdaling, vermindering effecten (uitstoot broeikasgassen), anticiperen op bodemdaling, en toekomstperspectief voor de landbouw en natuur, en duurzaam ruimtegebruik..

Energie en water

Waterschappen zijn op weg naar energieneutraliteit in 2025. Waterschappen zijn een grote producent van biogas, en wekken op eigen grond zonne-energie en windenergie op. Daarnaast faciliteren waterschappen in toenemende mate aquathermie. Aquathermie is de verzamelterm voor duurzaam verwarmen en koelen met water uit het oppervlaktewater, het afvalwater en drinkwater. Hoe mooi zou het zijn om Nederland als waterrijk land, Europees koploper van aquathermie te laten worden. Later we hier werk van maken. Waterschappen willen de komende jaren een verdere bijdrage leveren aan de doelstellingen van het Klimaatakkoord:

12. Met andere partijen in RES-verband onze actieve inzet ten behoeve van de energietransitie vervolgen. Naast de aspecten van zon- en windenergie zoeken we met partners naar mogelijkheden om te voorzien in de energiebehoefte in de gebouwde omgeving met aquathermie en biogas. Van het Rijk verwachten we hiervoor passende, onder andere ruimtelijke, randvoorwaarden en impuls om kennis en pilots op te schalen.

13. Het Rijk neemt de regie in de governance van de warmteketen door in wetgeving helder te maken wie waarvoor verantwoordelijk is. Dit vergemakkelijkt dat regionale/lokale initiatieven van de grond komen en kunnen worden opgeschaald.

Circulaire economie bij watertaken

Waterschappen dragen bij aan de circulaire economie via hun inkoopbeleid, de aanbestedingen in de grond- weg- en waterbouw, de watersystemen en de rioolwaterzuiveringen. Om slim om te kunnen gaan met schaarse grondstoffen en de afvalproductie en milieu-impact te beperken, zit in veel gevallen wet- en regelgeving in de weg. Wij willen graag:

14. Bouwregelgeving GWW geschikt maken voor het toepassen van circulariteit.
15. De samenhang tussen afvalregelgeving en productregelgeving in de gehele keten van productie, consumptie en afval in overeenstemming brengen. De toepassing van een secundaire grondstof moet leidend zijn in plaats van de herkomst van deze stof. We willen af van het stempel 'afval' voor de reststromen van de rioolwaterzuiveringen.
16. Meer regie vanuit het Rijk op de transitie naar een circulaire economie. Geld voor het versnellen van circulariteit. Denk hierbij het stimuleren om kennis over circulariteit te verspreiden en de stimuleringsregeling circulaire economie verlengen.